

KÖNYVSZEMLE

A novellista vagy a regényíró folyvást segíti s irányítja az olvasót, amikor alakjainak természetét és társadalmi helyzetét leírja, vagy amikor szóba nem öntött gondolataikat s érzéseiket elárulja és kommentálja; a drámaíró csak hőseinek a szavait foglalja írásba, reánk bízva és tőlünk várva, hogy figyelmünket megfeszítsük, vizuális képzeletünket pedig a történet logikája szerint szárnyaltassuk. Ez okozza, hogy drámákat mindig nehezebb olvasni, mint akár lírai verseket, akár elbeszélést vagy regényt.

Az átlagosnál is aktívabb munkát kíván azoknak a színműveknek az olvasása, amelyekben kevés a külső történet, s az eszmék harcát néhány — esetleg egyetlen — szereplővel ábrázolja az író. A megelevenítés ilyenkor a filozófia szolgálója lesz, sokszorosára nő minden gesztus és minden tárgy szerepe. Ilyen típusú drámát kapunk a

MODERN KÖNYVTÁR

egyik új kötetében: *Peter Handke* osztrák író *Kaspar* című drámáját — az ő szavával élve „beszédkínvallatását”. A színpadi cselekmény minimális. Alig történik valami, s az sem igazában, csak lehetőségként: az egyetlen mondatot („Olyan szeretnék lenni, amilyen volt már valaki más”) ismerő és nyögdecéslő szellemi nyomorékot, aki szeretne valahogy másokhoz hasonlítani s egyéniséget lenni, szavakat és cselekvést sugalmazó hangok kezdik irányítani. Felületes, hamis és embertelen azonban az így nyert normáltság! Úgy manipulálják Kaspart, hogy tüstént el is rabolják tőle az autonóm egyéniséget, őt magát is egy láthatatlan és gonosz gépezet részesévé torzítják... Handke jó technikával torzítja

rémületessé és tudatosan történetietlenné az egyéniségvesztés tragédiáját. A polgári pesszimizmus képlete ez a politikai konkrétságot elvető általánosítás, „a” modern ember tébolyba s hazugságba hajszolódása. Dramaturgiai síkon is kevés az új a szavak zakatolásában. Megkapó erővel fordította a darabot *Eörsi István*, utószava azonban inkább túlkomplikálja, mint értékeli a művet.

Ugyanebben a sorozatban jelent meg az alább ismertető három szépprózai kötet is. A serdülőként feltűnt lengyel író, *Ewa Lach* elbeszélés-gyűjteménye (*A láthatatlan expressz*) a mai gyerekek lelkivilágának finom ábrázolásával ejti rabul figyelmünket. Az ő nyolc novellája sem mentes ugyan a hagyományos képlettől — attól a romantikus bánattól, hogy a felnőttek mindig sárba tiporják a kicsinyek hamvas álmaikat —, de máris túllép a pusztá meghatáson: a tárgyi és érzelmi apróságok iránti érzéke, szívbéli és szakmai kulturáltsága jó tehetséget mutat, s még jobbat ígér.

Sűrű, fojtó légkörű novelláiból ismertük eddig az 1964-ben elhunyt író, *Flannery O'Connor* epikai erejét. Most közzétett regénye („... és erőszakosak ragadják azt magukhoz”) újolag igazolja rangját a modern

AMERIKAI PRÓZA

nagyjai között. Az amerikai Dél szülőtte és írója volt, ahhoz a művészi vonulathoz tartozott, amelyet Faulkner magasított világhírvé, és amely a külső és belső

feszültségeknek, a nemzedékek göröcs birkózásának, az evilági önmegváltás mind bátrabb keresésével újította meg a realista törekvéseket. Borzongató regény az O'Connoré: a vallásos fanatizmus, a tértítés és lelki igába törés családi drámasorozatát meséli el. Egy megszálott és rögzmes vénember nevelt fia a központi figura, aki erőnek erejével ki akar törni az átokverte körből, ahol a javító szándék mindig embertelenné deformálódott — de félt, hogy az idegeibe ivódott misztikum őt is a bomlott agyú igehirdetők útjára kényszeríti. Nemcsak a pusztító s önmészítő megszállottság vagy az örökletes idegbaj motívuma sorolja a regényt az említett vonulathoz, hanem a természeti és társadalmi környezet fülledtségének kegyetlenül őszinte rajza is. Mégsem „provinciális” alkotás, egyáltalán nem az: olyan nyomottságokat fest a szemünk elé, amelyek talán hígabban, talán modernebbé színezzé, de a mai Amerika egészét rágják.

A kitűnően és könnyedén író *Donald Barthelme* regényében (*Jöjj vissza, Doktor Caligari*) keserű kacajjal bugyborékol az utálkozás. A penészvirágos bomlás, a már nem is sajnálatos vagy tragikus, hanem röhögni való posvány életképeit hajigálja egymás mellé tizennégy novellájában. Kurta szóval fogalmazza meg a történeteket, cinikus bosszúsággal: unalmukban vagy alkalmzkodási buzgóságból közhelyeket csi-sergő antihőseiben — akik között a kultúra szelétől éppen csak érintett figurák is magányos óriások — a nagy- és kispolgári

sivárságot neveteti ki. Van oka a maga variálására, de mintha már ő maga is unná. Talán ezért keni el néhány elbeszélésében azokat az összefüggéseket, amelyek már nem ennek-annak a valakinek a keletkezéséből, hanem mélyebbről fakadnak...

Minél több kötet jelenik meg a

MAI MAGYAR MŰVÉSZETI

sorozatban, annál nyilvánvalóbbá lesz a vállalkozás jelentősége. Törvényszerű ugyanis bizonyos távolság — nemritkán: feszültség — a bátran kísérletező művészek és a régebbi normákhoz szokott közönség között. Művészettörténe-szeink egyik legfontosabb és, mi tagadás, legnehezebb feladata, hogy megértessék és megszeretessék velünk az új törekvések és irányzatok igazi értékeit.

Ha véletlen is, de jellemző, hogy Nikének — a Győzelem mítikus istennőjének — ábrázolásával zárul két új kötet illusztrációs anyaga: azé is, amelyben *Nagy Ildikó* mutatja be *Kiss Nagy András* érem- és kisplasztika-művészetét, és azé is, ahol *Vadas József* méltatja *Z. Gács György* színes, fényvisszaverő és mozgással is új hatásokat kereső szoborszerkezeteit. Azért merem kiemelni a tematikai találkozást, mert a viaskodó, győzelmes, gyönyörködésre is szomjas ember belső bonyolultságát kutatja a két, más-más technikájú, mégis rokon eszmévilágú művész. A pár lapos bevezető inkább felkelti, mint kielégíti szellemi kíváncsiságunkat: lelkesen rajongó, az újszerűségeket híven láttató írások, amelyek a higgadt és elmélyültebb meggyőzést alapozhatják meg. (*Képzőművészeti*)

F. R.